

Projekti „Koolipuuvilja ja -köögivilja kava rakendamise hindamine 2011/2012-2015/2016. õppeaastatel, lõpparuanne:

Projektijuht: Eha Nurk

Asutus: Tervise Arengu Instituut

Projektijuhi kontaktandmed: tel: 659 3985

e-post: eha.nurk@tai.ee

aadress: Hiiu 42, 11619 Tallinn

Projektitulemuste lühikokkuvõte:

Võrreldes eelmise uuringuga on koolide ja õpilaste maksimaalne kaasatus tõusnud ~20%. Nii koolides kui ka kodudes on suurenenud viljade tarbimine. Üle 50% õpilastele pakuti koolis vähemalt 3-4 korral nädalas värsket puuvilja ning pea pooltele õpilastele vähemalt 1-2 korral nädalas värsket köögivilja. Marjade pakkumine on jätkuvalt väike, kuid siiski sagenenud.

Kavasse võiksid olla kaasatud ka välismaised viljad, arvestades samuti nende hooajalisust. Suuremat rõhku tuleks pöörata õpilaste harimisele puu- ja köögiviljade söömise kasulikkusest ning kava võiks laieneda vähemalt põhikooli lõpuni.

Projektitulemuste lühikokkuvõte inglise keeles:

Compared to the previous study, the maximum involvement of schools and students has increased ~20%. Fruit consumption has increased at schools and at homes. During the current study, more than half of the students were offered fresh fruit at least 3-4 times a week and almost half of the students were offered fresh vegetables at least 1-2 times a week. Although berries are still offered rarely, it has become more frequent compared to the previous study.

It would be beneficial if the scheme also included foreign produce while still taking seasonality into consideration. Educate children about the benefits of eating fruit and vegetables and extending the scheme until the end of primary school.

Projektis esitatud eesmärkide saavutamine (sh kasutatud metoodika):

Võrreldes 2010/2011. õppeaastal läbi viidud uuringuga kahekordistati õpilaste valimit, minimaalselt 500 õpilaselt 1000 õpilaseni. Selleks, et õpilaste tulemused oleksid võrreldavad piirdui ka kordusuuringu puhul ainult 4. klassi lastega. Õpetajate puhul kaasati siiski kõik 1.-5. klassi klassijuhatajad, mitte ainult 1.-4. klasside klassijuhatajad, nagu oli eelmises uuringus. Lisandus juurde küsitlus lapsevanemate seas.

Õpilaste küsitlus viidi läbi koolides kohapeal isetäidetavate paberankeetidega (PAPI). Õpetajate, lapsevanemate ja vahendajate puhul kasutati küsitluse läbiviimiseks elektroonilisi küsimustikke. Kõikidel vastajatel oli võimalik valida eesti- või venekeelsete ankeetide vahel.

Uuringu eesmärgiks oli saada vastused järgmistele küsimustele:

- 1) mil määral on koolipuuvilja ja -köögivilja kava suurendanud puu- ja köögivilja tarbimist sihtühma hulgas koolis ja kodus;
- 2) kas koolipuuvilja ja -köögivilja kava rakendamine Eestis on hästiteimiv;
- 3) kas seotud tegevused on piisavad ning kas seotud tegevused aitavad kaasa kava efektiivsuse suurenemisele?

Lähtudes uuringu eesmärkides püstitatud küsimustele võib järeldada, et võrreldes 2011. aastal läbi viidud uuringuga on nii koolides kui ka kodudes suurenenud puu- ja köögivilja tarbimine. Koolides on tõusnud igapäevane ning vähemalt 3-4 päeval nädalas puu- ja köögiviljade pakkumine õpilastele. Üle poolte lapsevanematest ja õpilastest märkis, et kodus söödi puu-

ning köögivilju vähemalt viiel päeval nädalas.

Koolipuuvilja ja –köögivilja kava on koolides hästi vastuvõetud. Suurenenud on õpilaste ja koolide kaasatus. Samuti on suurenenud ühel pakkumisperioodil erinevate viljade arv, õpilastele pakutakse värskeid vilju koolides sagedamini ning oluliselt on tõusnud õpetajate vastused väitele „pole märganud, et õpilased jätaksid puu- ja köögivilju ning marju järele“.

Tugevalt alakasutatud on võimalus kasutada toetust seotud tegevuste elluviimiseks. Vaid 6% koolidest kasutas seda võimalust. Neis vähestes koolides, kus kasutati seotud tegevuste kulude hüvitamist paranesid tegevuste mõjul õpilaste teadmised puu- ja köögiviljade kasulikkusest ning õpilased hakkasid tarbima rohkem puu- ja köögivilju.

Uuringu tulemused:

Uuringu tulemustest võib järeldada, et koolipuuvilja ja –köögivilja kava on koolides hästi vastuvõetud. Võrreldes eelmise uuringuga on koolide ja õpilaste maksimaalne kaasatus tõusnud ligi 20%. Omavalitsused on hakanud rohkem vastutama koolide osalemise eest kavas, mis võib olla ka põhjuseks, et kuni 70% koolidest on liitunud kavaga. Samuti on laienenud pakutavate viljade sortiment, seeläbi on kasvanud ka eri viljade valik ühel pakkumisperioodil – kui varem pakuti koolides keskmiselt kuni viis eri vilja, siis praeguseks pakuti kuni seitse eri vilja.

Kava raames on loodud võimalus lisaraha taotlemiseks, mille abil viia õpilased põllumajandusele lähemale, ning mille abil saab harida õpilasi puu- ja köögiviljade kasulikkusest ning nende söömise vajadusest. Vahendajate küsitlusest tuli välja, et paljud ei ole teadlikud koolipuuvilja ja –köögivilja kavas toimunud muudatustest, vähene huvi toetuse kasutamise põhjuseks võib olla ka raha taotlemisega kaasnev liigne bürokraatia ja asjaajamisel liigne keerukus ning kui kava eest vastutav isik on väljastpoolt kooli ei pruugi ta olla piisavalt motiveeritud lisa ülesannete võtmisel. Need võivad olla põhjusteks, et ainult 6% uuringusse sattunud kavaga liitunud koolidest olid seda võimalust kasutanud.

Kavaga liitunud koolides said vahendajate hinnangul üle poolte õpilastest vähemalt 3-4 päeval nädalas puuvilju. Köögivilju said üle poolte õpilastest vähemalt 1-2 päeval nädalas. Võrreldes 2011. aastal läbi viidud uuringuga on tõusnud igapäevane ning vähemalt kolmel kuni neljal päeval nädalas puu- ja köögiviljade pakkumine õpilastele. Marjade pakkumine on jätkuvalt väike, kuid siiski, võrreldes 2011. aastal läbi viidud uuringuga on pakkumine saenenud.

Võrreldes eelmise uuringuga on kodudes hakatud sagedamini tarbima puu- ja köögivilju. Üle poolte lapsevanematest ja õpilastest märkis, et kodus söödi puuvilju ning köögivilju vähemalt viiel päeval nädalas. Kavaga mitteliitunud koolide õpilased sõid kodus puu- ja köögivilju rohkem, kui kavaga liitunud koolide õpilased.

Soovitused ja ettepanekud:

Et muuta koolipuuvilja ja –köögivilja kava paremini toimivamaks, tuleks laiendada puu- ja köögiviljade valikut, mida on programmi raames lubatud pakkuda ning lubada kasutada teatud juhtudel programmi raames pakutavaid puu- ja köögivilju ka koolitoiduga koos. Samuti peaks vähendama bürokraatiat ning kohalikud omavalitsused võiksid enda kanda võtta käibemaksu tasumise. Samuti tuleks rohkem teavitada koole/vahendajaid, koolipuuvilja ja –köögivilja kavas toimunud muudatustest.

Praegusel hetkel on abikõlblike toodete koostamisel eelistatud piirkondlikke tooteid, kuid Eestis ei ole võimalik pakkuda aastaringselt värskeid kohalikke puu- ja köögivilju. Kavas võiksid olla kaasatud ka välismaised viljad, arvestades samuti nende hooajalisust (banaanid, virsikud, tsitruselised, viinamarjad jpm). See lubaks pakkuda veelgi rikkalikumat valikut.

Muud olulised asjaolud:

Kui esimeses uuringus oli valdav osa õpilastest ja õpetajatest koolipuuvilja ja –köögivilja kavast kuulnud, siis viimases uuringus oli nende osakaal langenud nii kavas osalevate kui ka mitteosalevate koolide puhul.

Õpilased nimetasid erinevaid tervisliku toitumisega seotud plakateid, mida nad olid koolis märganud. Vastustest kerkisid kõige rohkem esile toidupüramiidi ning puuvilja ja köögivilja plakatid. Põhjusteks, miks õpilased ei toonud eraldi välja koolipuuvilja ja –köögivilja kava plakatit, võib pakkuda, et koolides on üleval palju erinevaid plakateid ja õpilastel on keeruline vahet teha, milline plakat millist programmi/kampaaniat tähistab. Kava plakat ei pruugi koolis üldse üleval olla või on paigutatud selliselt, et see jääb õpilastele märkamatuks. Koolipuuvilja ja –köögivilja kava plakati märgatavus õpetajate seas on langenud 51%-lt 34%-le.